

NOWE PRAWO I ... STARE/NOWE DYLEMATY. SPRAWY DYSCYPLINARNE NAUCZYCIELI AKADEMICKICH PO REFORMIE Z 2018 ROKU

Wiesław Bar

Katedra Prawa Kanonizacyjnego i Sakramentów Świętych
Katolicki Uniwersytet Lubelski Jana Pawła II
Polska
<https://orcid.org/0000-0002-8205-6678>

Streszczenie. Autor, w pięciu punktach, zajmuje się niektórymi zagadnieniami postępowań w sprawach dyscyplinarnych nauczycieli akademickich. Po wskazaniu aktualnego ustawodawstwa w tym zakresie i stanu faktycznego postępowań (1), najobszerniej przedstawia instytucję mediacji, której wprowadzenie ocenia pozytywnie (2), podobnie jak poszerzenie katalogu kar (3). Krytycznie zaś odnosi się do przeniesienia właściwości orzekania, zmiany ról i zadań komisji, zwłaszcza trybu wprowadzenia tej zmiany i braku gwarancji ochrony prawnej dla jej członków (4), jak również trwania przy rozwiązaniu, że pokrzywdzony jest stroną tylko w postępowaniu wyjaśniającym (5).

Słowa kluczowe: postępowanie dyscyplinarne, komisje dyscyplinarne, nauczyciel akademicki, kary dyscyplinarne, mediacja

W ostatnich latach w refleksji naukowej wzrasta zainteresowanie prawem dyscyplinarnym, odnoszącym się do określonych grup zawodowych czy osób o określonym statusie, w tym nauczycieli akademickich. Wyrazem tego są coraz liczniejsze publikacje natury ogólnej¹, jak też związane z poszczególnymi postępowaniami dyscyplinarnymi, których tryb nie jest regulowany w jednej ustawie, lecz w ustawach dotyczących grup zawodowych i innych oraz w rozporządzeniach wykonawczych². Procedury te ulegają ewolucji³.

¹ Zob. R. Giętkowski, *Odpowiedzialność dyscyplinarna w prawie polskim*, Wydawnictwo Uniwersytetu Gdańskiego, Gdańsk 2013; J. Paśnik, *Prawo dyscyplinarne w Polsce*, Oficyna Prawnicza MUZA SA, Warszawa 2000.

² Zob. np. P. Czarnecki, *Postępowanie dyscyplinarne wobec osób wykonujących zawody zaufania publicznego*, Wydawnictwo C.H. Beck, Warszawa 2013; W. Koziół, *Odpowiedzialność dyscyplinarna sędziów, prokuratorów, adwokatów, radców prawnych i no-*

W 2018 r. zmiany nastąpiły również w zakresie odpowiedzialności dyscyplinarnej nauczycieli akademickich. Niektóre z nich są przedmiotem niniejszego artykułu, z uwzględnieniem kontekstu ich wprowadzenia i oczekiwań środowiska, zwłaszcza osób zaangażowanych w prowadzenie postępowań.

1. PODSTAWY PRAWNE POSTĘPOWAŃ DYSCYPLINARNYCH WOBEC NAUCZYCIELI AKADEMICKICH I STAN FAKTYCZNY SPRAW (PODSTAWOWE DANE STATYSTYCZNE)

Odpowiedzialność dyscyplinarna nauczycieli akademickich uregulowana została w ustawie z dnia 20 lipca 2018 r. Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce⁴, w dziale VII, rozdz. I, art. 275-306. Dnia 25 września 2018 r., na podstawie dyspozycji z art. 306 ustawy, Minister Nauki i Szkolnictwa Wyższego podpisał rozporządzenie w sprawie szczegółowego trybu prowadzenia mediacji, postępowania wyjaśniającego i postępowania dyscyplinarnego w sprawach odpowiedzialności dyscyplinarnej nauczycieli akademickich, a także sposobu wykonywania kar dyscyplinarnych i ich zatarcia⁵. Datę wejścia w życie obydwu aktów normatywnych ustalono na 1 października 2018 r. Zgodnie z ustawą Przepisy wprowadzające ustawę – Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce z dnia 3 lipca 2018 r.⁶, postępowania wszczęte i niezakończone przed 1 października br. „są prowadzone do czasu ich zakończenia na podstawie przepisów dotychczasowych przez komisje dyscyplinarne, które w dniu wejścia w życie tej ustawy prowadziły postępowanie” (art. 257)⁷.

tariuszy, LexisNexis Polska, Warszawa 2012; A. Fiutak, T. Podleśny, M. Kozik [i in.], *Odpowiedzialność prawna pracowników medycznych. Przepisy – Przykłady – Orzecznictwo*, Wydawnictwo C.H. Beck, Warszawa 2013; P. Sarnecki, *W sprawie znaczenia konstytucyjnego określenia „zawód zaufania publicznego”*, „Eksperytyzy i Opinie Prawne” 5 (2001), s. 28–33.

³ Zob. np. C. Kulesza, *Ewolucja wybranych procedur dyscyplinarnych w świetle konwencyjnego i konstytucyjnego standardu prawa do sądu*, „Białostockie Studia Prawnicze” 22 (2017), nr 1, s. 11–22.

⁴ Dz. U. z 30 sierpnia 2018 r., poz. 1668.

⁵ Dz. U. z 28 września 2018 r., poz. 1843.

⁶ Dz. U. z 30 sierpnia 2018, poz. 1669.

⁷ Zmiana kompetencji zaowocowała w sprawie ewidentnej – i to na szczeblu centralnym – sporem kompetencyjnym, gdy wniosek rzecznika dyscyplinarnego ministra o ukaranie skierowany do komisji przy ministrze w dniu 18 września 2018 r., po 1 października br. został przekazany do Komisji Dyscyplinarnej przy RGNiSW, obecnie I instancji, z powołaniem na cytowany art. ustawy!

Utrzymano dotychczasową zasadę, że w tych postępowaniach „w zakresie nieuregulowanym w ustawie, stosuje się odpowiednio przepisy ustawy z dnia 6 czerwca 1997 r. – Kodeks postępowania karnego (Dz. U. z 2017 r., poz. 1904, z późn. zm.), z wyłączeniem art. 82” (ustawa, art. 305)⁸.

Reforma w zakresie stanowiącym przedmiot rozważań była konieczna. Według danych Ministerstwa Nauki i Szkolnictwa Wyższego, w latach 2013-2017 na uczelniach drastycznie wzrosła liczba zawiadomień o prowadzonych postępowaniach (wyjaśniających i dyscyplinarnych): z 30 w 2013 r., 52 w 2014 r., 213 w 2015 r., do 314 w 2016 r.; w 2017 było ich 229. Najwięcej toczyło się ich na uniwersytetach (115 w 2016 r., 100 w 2017 r.), na uniwersytetach medycznych (odpowiednio 76 i 30), w uczelniach technicznych (52 i 33). Na uczelniach prywatnych w latach 2013-2017 było ich tylko 20, czyli mniej niż w tym okresie na KUL – 21. Biorąc pod uwagę liczbę postanowień o wszczęciu postępowania wyjaśniającego, to w 2013 r. było ich 22 (73,3% w stosunku do zawiadomień), w 2014 r. – 38 (73,08%), w 2015 r. – 96 (45,07%), w 2016 r. – 94 (29,9%), w 2017 r. – 86 (37,5%)⁹. Czy wysyp spraw wynikał z reformy 2011 r. oraz był skutkiem zmienionego w 2014 r. rozporządzenia i zwrócenia uwagi również na prawa pokrzywdzonego, przynajmniej na pierwszym etapie? Znaczący procentowy spadek postanowień o wszczęciu postępowań wyjaśniających w stosunku do zgłoszeń, może sugerować wzrost napięć w środowisku w związku z kryzysem demograficznym i ekonomicznym oraz poszukiwaniem oszczędności (w tym poprzez zwolnienia). „Punktoza”, walka o utrzymanie, zmiana procedur awansowych mogła też wpłynąć na liczbę wysuwanych zarzutów o plagiat, która od 2015 r. drastycznie wzrosła – z 6 w 2013 r., 15 w 2014 r., do 66 w 2015 r., 55 w 2016 r. i 57 w 2017 r. Z tymi w bliskości stoi dwunastokrotny wzrost zarzutów o poświadczanie nieprawdy (od 1 przypadku w 2013 r. do 12 w 2017 r.). Wreszcie od jednego w 2013 r. aż do 41 w 2017 r. wzrosła liczba zarzutów

⁸ Art. 82 k.p.k.: obrońcą może być jedynie osoba uprawniona do obrony według przepisów o ustroju adwokatury lub ustawy o radcach prawnych (w brzmieniu: Dz. U. z 2018 r. Nr 0, poz. 1987).

⁹ E. Trojanowska, *Dane statystyczne dotyczące spraw dyscyplinarnych wobec nauczycieli akademickich w uczelniach*, slajd 2, 3 i 10 [Prezentacja w czasie konferencji: *Godność akademicka. Etyka, prawo, odpowiedzialność*, zorganizowanej przez Konwent Rzeczników wraz z Komisją Dyscyplinarną Ministra, Komisją Dyscyplinarną przy RGNiSW, Komisją do spraw etyki PAN oraz Komitetem Etyki w Nauce PAN, w dniach 24–25 maja 2018 r. w Warszawie].

z tytułu nienależytego wykonywania obowiązków. Znaczącą – drugą po plagiatach – pozycję zajmują nieprawidłowe relacje z innymi nauczycielami, dlatego pojawiały się postulaty wprowadzenia na uczelnie mediacji.

2. SPEŁNIONY POSTULAT – INSTYTUCJA MEDIACJI

Dyskusja nad instytucją mediacji oraz rolą mediatorów na uczelniach nie jest sprawą nową. Wystarczy przywołać projekt „Mediator akademicki, jako przeciwdziałanie mobbingowi w środowisku akademickim”, współfinansowany przez Ministerstwo Nauki i Szkolnictwa Wyższego¹⁰, czy Centrum Rozwiązywania Sporów i Konfliktów na Wydziale Prawa i Administracji Uniwersytetu Warszawskiego¹¹.

Również rzecznicy dyscyplinarni i przewodniczący komisji dyscyplinarnych do spraw nauczycieli akademickich od dawna dostrzegali potrzebę wprowadzenia do postępowań możliwości mediacji, jeśli u podstaw spraw tkwią konflikty interpersonalne¹². Już na etapie prac nad ustawą o szkolnictwie wyższym i nauce, pozytywnie oceniano uwzględnienie tego postulatu w projekcie, jako sposobu polubownego załatwiania sporów¹³. Jeśli mediacja może być stosowana nawet w sprawach karnych¹⁴, nie ma racji by była pomijana w tychże. Tym bardziej, że jak – już wspomniano – na uczelniach drastycznie wzrosła liczba zarzutów z tytułu nieprawidłowych relacji z innymi nauczycielami akademickimi (w latach 2013-2017 odpowiednio: 3-7-55-62-61) oraz nieprawidłowych relacji ze studentami (odpowiednio: 2-0-10-9-27). W grupie zarzutów przedstawianych rektorom, prorektorom, przewodniczącym komisji dyscyplinarnych w latach 2015-2017 najczęściej występowały: nadużycia przy sprawowaniu funkcji kierowniczej (11), naruszenie

¹⁰ J. Wieczorek, *Mediator akademicki, jako przeciwdziałanie mobbingowi w środowisku akademickim*, Niezależne Forum Akademickie, Kraków 2009; N. Doherty, M. Guyler, *Mediacje i rozwiązywanie konfliktów w pracy*, Wolters Kluwer, Warszawa 2010.

¹¹ Zob.: <http://mediacje.wpia.uw.edu.pl/dla-pracownikow/mediacje-pracownicze> [dostęp: 1.10.2018].

¹² Zob. R. Giętkowski, *Rzecznicy dyscyplinarni postulują zmiany*, „Forum Akademickie” 6 (2016), w: <https://prenumeruj.forumakademickie.pl/fa/2016/06/rzecznicy-dyscyplinarni-postuluja-zmiany/> [dostęp: 1.10.2018].

¹³ Zob. P. Szewioła, *Reforma Gowina: Mediacje wkraczają na uniwersytety*, w: <http://www.servisy.gazetaprawna.pl/edukacja/artykuly/113685.polubowne-zalatwanie-sporow-w-postepowaniach-dyscyplinarnych-na-uczelniach.html> [dostęp: 1.10.2018].

¹⁴ R. Citowicz, B. Kaczmarek, *Kilka uwag na temat mediacji w sprawach karnych*, „ADR. Arbitraż i Mediacja” 2 (2008), w: http://arbitraz.laszczuk.pl/_adr/25/Kilka_uwag_na_temat_mediacji_w_sprawach_karnych.pdf [dostęp: 1.10.2018].

procedury dyscyplinarnej wobec nauczyciela akademickiego (6), nieprawidłowe relacje z innymi nauczycielami akademickimi, w tym lobbing i dyskryminacja (7)¹⁵. Przynajmniej niektóre sprawy z podanych katalogów mogły być rozwiązane polubownie.

Zgodnie z ustawą, rektor otrzymawszy zawiadomienie o popełnieniu czynu, który nosi znamiona przewinienia dyscyplinarnego, lub po uzyskaniu informacji o możliwości jego popełnienia, może „skierować sprawę do mediacji – w przypadku gdy skutek czynu zaistniał spór między osobą, której dotyczy zawiadomienie lub informacja, a pokrzywdzonym” (art. 282 pkt 1). Czyni to z własnej inicjatywy, przed wydaniem rzecznikowi dyscyplinarnemu polecenia do rozpoczęcia prowadzenia sprawy, ale „za zgodą osoby, której czynu dotyczy zawiadomienie lub informacja [...] oraz pokrzywdzonego” (art. 283 ust. 1; por. § 45 ust. 1 pkt 1 rozporządzenia). Również w trakcie postępowania wyjaśniającego, „może być przeprowadzone postępowanie mediacyjne” (art. 287 ust. 3). Sprawę do mediacji może skierować rzecznik dyscyplinarny z inicjatywy, a przynajmniej „za zgodą osoby, której czynu dotyczy postępowanie wyjaśniające, i pokrzywdzonego” (§ 45 ust. 1 pkt 2). Postępowanie mediacyjne może być przeprowadzone także w trakcie postępowania dyscyplinarnego (art. 293 ust. 2), o czym decyduje komisja dyscyplinarna, ale zawsze „z inicjatywy lub za zgodą obwinionego i pokrzywdzonego” (§ 45 ust. 1 pkt 3). Jak wynika z powyższych zastrzeżeń, udział w mediacji jest dobrowolny i na każdym jej etapie zgoda na uczestniczenie w niej może zostać wycofana (§ 45 ust. 4).

Prowadzącym mediację ma być nauczyciel akademicki. W pierwszym przypadku (opisanym w art. 282 pkt 1) – wskazuje go rektor. Z przeprowadzonej mediacji wyznaczony sporządza sprawozdanie, zawierające jej wyniki (art. 283 ust. 2-3). Gdy ugoda nie zostanie zawarta, „rektor poleca rzecznikowi dyscyplinarnemu rozpoczęcie sprawy” (art. 283 ust. 5).

Jeśli decyzja o skierowaniu sprawy na drogę mediacji zapadnie w trakcie postępowania wyjaśniającego, wyboru nauczyciela akademickiego dokonują wspólnie pokrzywdzony oraz osoba, której czynu dotyczy to postępowanie (§ 45 ust. 2 pkt 2 lit. a), zaś w trakcie postępowania dyscyplinarnego – pokrzywdzony i obwiniony (§ 45 ust. 2 pkt 2 lit. b).

¹⁵ E. Trojanowska, *Dane statystyczne*, slajd 2, 8 i 15.

Poza wymienionymi warunkami (nauczyciel akademicki; właściwie umowowany), z roli mediatora są wyłączeni ci, wobec których zachodzą okoliczności wyłączające rzecznika dyscyplinarnego (§ 3 ust. 1-2)¹⁶.

Już na etapie prac nad ustawą, wysuwano zastrzeżenie do regulacji ograniczającej możliwość wyboru mediatora tylko spośród nauczycieli akademickich, podnosząc zwłaszcza powszechne ich nieprzygotowanie do pełnienia takiej roli¹⁷. Poza tym podkreśla się, że powinno się wprowadzić mediatorów niezależnych od władz akademickich¹⁸, a przynajmniej – obok nauczyciela akademickiego – jednego fachowca spoza środowiska. Ten styl pracy promuje Polskie Centrum Mediacji. Wprowadzoną regulację krytykują nie tylko zawodowi mediatorzy¹⁹. Dobrze, że wzrasta też świadomość formacji w zakresie etyki zawodowej; przed laty ważne było włączenie tych kwestii do programów studiów trzeciego stopnia, a więc dla przyszłych nauczycieli akademickich. Problematykę tę trzeba szerzej wprowadzać do kursów kształcenia ustawicznego²⁰.

W rozporządzeniu wskazano, że „Mediację prowadzi się w siedzibie organów uprawnionych do skierowania sprawy do mediacji” (§ 46 ust. 1). Zabrakło zdecydowania w tej materii, gdyż opisując czynności mediatora podaje się, że ten „przeprowadza spotkanie mediacyjne z udziałem stron me-

¹⁶ „[...] 1) sprawa dotyczy tego rzecznika dyscyplinarnego; 2) jest on małżonkiem osoby, której czynu dotyczy postępowanie wyjaśniające, obwinionego albo pokrzywdzonego, albo pozostaje we wspólnym pożyciu z jedną z tych osób; 3) jest on, w linii prostej albo w linii bocznej do drugiego stopnia włącznie, krewnym albo powinowatym pokrzywdzonego, osoby, której czynu dotyczy postępowanie wyjaśniające, albo obwinionego; 4) pozostaje on z jedną z osób, o których mowa w pkt 3, w stosunku przysposobienia, opieki lub kurateli; 5) pomiędzy nim a osobą, której czynu dotyczy postępowanie wyjaśniające, albo obwinionym, zachodzi stosunek bezpośredniej podległości służbowej lub organizacyjnej; 6) był świadkiem popełnienia czynu, którego dotyczy postępowanie wyjaśniające, brał udział w rozpoznaniu tej sprawy w innym postępowaniu dotyczącym tego samego czynu lub był w tej sprawie przesłuchiwany w charakterze świadka albo występował jako biegły; 7) zachodzą inne uzasadnione wątpliwości co do jego bezstronności. 2. Wyłączenia [...] dokonuje się z urzędu albo na wniosek: 1) tego rzecznika; 2) osoby, której czynu dotyczy postępowanie wyjaśniające; 3) obwinionego; 4) pokrzywdzonego; 5) zawiadamiającego”.

¹⁷ P. Szewiła, *Reforma Gowina*.

¹⁸ J. Wieczorek, *Mediator akademicki*, s. 115.

¹⁹ P. Szewiła, *Reforma Gowina*.

²⁰ Wnioski te formułuję na podstawie osobistych doświadczeń wyniesionych ze stażu w Hiszpanii oraz Meksyku. Zob. np. CEU, *IV Jornada de Innovación y Mejora de la Docencia*, CEUinnova, Valencia 2015; J. Pérez Castro, *Ética profesional y formación de profesores universitarios*, „Perfiles educativos” 35 (2013), nr 142, s. 33–42, w: http://www.scielo.org.mx/scielo.php?script=sci_arttext&pid=S0185-26982013000400019&lng=es&nrm=iso [dostęp: 10.10.2018].

diacji, w miejscu i czasie dogodnym dla jej uczestników” (§ 47 pkt 3). Podobnie, gdy chodzi o czynności wstępne, w czasie których: „a) wyjaśnia cele i zasady mediacji, b) poucza o możliwości cofnięcia zgody na uczestniczenie w mediacji aż do jej zakończenia, c) odbiera od stron mediacji zgodę na uczestniczenie w mediacji, jeżeli nie została ona wcześniej wyrażona” (§ 47 pkt 2). Na wypadek niemożliwości bezpośrednich spotkań stron mediacji, dopuszczalne jest przeprowadzenie mediacji w sposób pośredni (zob. § 48).

Mediator jest zobowiązany do niezwłocznego złożenia sprawozdania do organu, który go powołał (rektora, rzecznika lub komisji dyscyplinarnej), według przepisanej schematu (§ 49 ust. 1-2). W przypadku zawarcia ugody, podpisują ją strony oraz mediator; stanowi ona załącznik do sprawozdania. Przy braku ugody, w przypadku skierowanym do mediacji przez rektora, w trybie art. 282 pkt 1, rzecznik dyscyplinarne rozpoczyna prowadzenie sprawy (art. 283 ust. 5). Jeśli zawarto ugodę między osobą, której czynu dotyczyło postępowanie wyjaśniające a pokrzywdzonym, wówczas można je umorzyć, „chyba że okoliczności sprawy wymagają ukarania dyscyplinarnego” (§ 45 ust. 7). W czasie postępowania wyjaśniającego może też zostać uzgodniony – w trybie mediacji – wniosek o wszczęcie postępowania dyscyplinarnego, wymierzenia kary uzgodnionej, bez przeprowadzania postępowania dowodowego (§ 14 ust. 3). W każdym przypadku, przy wymierzaniu kary dyscyplinarnej bierze się pod uwagę wyniki mediacji, jeśli taka była (§ 45 ust. 8).

3. NOWY KATALOG KAR DYSCYPLINARNYCH

Ustawą Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce wprowadzono nowy, szerszy katalog kar dyscyplinarnych, którym podlegają nauczyciele akademicy: „1) upomnienie; 2) nagana; 3) nagana z obniżeniem wynagrodzenia zasadniczego o 10%–25% na okres od miesiąca do 2 lat; 4) pozbawienie prawa do wykonywania zadań promotora, recenzenta oraz członka komisji w postępowaniach w sprawie nadania stopnia doktora, stopnia doktora habilitowanego oraz tytułu profesora na okres od roku do 5 lat; 5) pozbawienie prawa do pełnienia funkcji kierowniczych w uczelniach na okres od 6 miesięcy do 5 lat; 6) wydalenie z pracy w uczelni; 7) wydalenie z pracy w uczelni z zakazem wykonywania pracy w uczelniach na okres od 6 miesięcy do 5 lat; 8) pozbawienie prawa do wykonywania zawodu nauczyciela akademickiego na okres 10 lat” (art. 276 ust. 1).

W stosowaniu ich obowiązuje zasada, że za jedno przewinienie dyscyplinarne wymierza się jedną karę, a za kilka – jedną, ale najsurowszą (art. 276

ust. 2). Ponadto, kary występujące w cytowanym wyżej art. 276 ust. 1, oznaczone pkt 4-8, po uprawomocnieniu się orzeczeń, są umieszczane w Zintegrowanym Systemie Informacji o Szkolnictwie Wyższym i Nauce POL-on (art. 276 ust. 3; art. 342 ust. 1).

W latach 2013-2017, gdy katalog kar dyscyplinarnych obejmował tylko cztery pozycje, najczęściej wymierzano upomnienia – 50 (2013: 5; 2014: 8; 2015: 10; 2016: 14; 2017: 13), nagany (2013: 5; 2014: 9; 2015: 8; 2016: 9; 2017: 13), nagany z zakazem pełnienia funkcji kierowniczych (2013: 0; 2014; 2015: 8; 2016: 3; 2017: 7), najrzadziej pozbawienie prawa do wykonywania zwodu nauczyciela akademickiego (2013: 0; 2014: 0; 2015: 6; 2016: 2; 2017: 7)²¹.

4. PRZENIESIENIE WŁAŚCIWOŚCI ORZEKANIA – ZMIANA RÓL I ZADAŃ KOMISJI

Po rezygnacji z propozycji orzekania w sprawach dyscyplinarnych nauczycieli akademickich przez komisje środowiskowe, złożone z osób spoza kręgu zależności zawodowych we własnej uczelni, zdecydowano się na pozostawienie uczelnianych komisji dyscyplinarnych, orzekających w I instancji (art. 279 pkt 1 lit. a), ale ograniczono ich kompetencję tylko do przypadków, „gdy rzecznik dyscyplinarny wniósł o zastosowanie kary nagany albo nagany z obniżeniem wynagrodzenia zasadniczego (od 10 do 25%), w okresie od miesiąca do dwóch lat (art. 276 ust. 1 pkt 2-3), i pod warunkiem, że postępowanie to nie dotyczy pełniącego funkcję rektora, przewodniczącego uczelnianej komisji dyscyplinarnej, przewodniczącego i członka komisji dyscyplinarnych przy RGNiSW lub ministrze (art. 277 ust. 3). W przeciwnym razie, kompetentna jest komisja dyscyplinarna przy RGNiSW, która orzeka ponadto w pierwszej instancji w przypadku każdego nauczyciela akademickiego „w stosunku do którego rzecznik wniósł o zastosowanie kary z art. 276 ust. 1 pkt. 4-8” (art. 279 pkt 1 lit. b). Obecnie drugą instancję stanowi komisja dyscyplinarna przy ministrze (art. 279 pkt 2), do której można się odwołać w ciągu 14 dni od doręczenia orzeczenia z uzasadnieniem (art. 295). Od prawomocnego orzeczenia tejże strony (obwiniony, rzecznik dyscyplinarny) mogą się odwołać do Sądu Apelacyjnego w Warszawie – Sądu Pracy i Ubezpieczeń Społecznych, bez prawa do skargi kasacyjnej od jego orzeczenia (art. 295 ust. 2). Ten etap prowadzony jest na pod-

²¹ E. Trojanowska, *Dane statystyczne*, slajd 6.

stawie procedury cywilnej, czyli w tym zakresie nie ma żadnej zmiany²². Zmianę odnotować należy w przypadku, gdy przewinienie dyscyplinarne było mniejszej wagi i dlatego rektor, po wysłuchaniu nauczyciela akademickiego, ukarał go karą upomnienia. Ukarany, w ciągu 14 dni od doręczenia za wiadomienia o ukaraniu, może odwołać się do sądu pracy właściwego dla siedziby szkoły wyższej (zob. art. 284).

Zmiana strukturalna, roli i zadań komisji domaga się komentarza. W 2016 r. przeprowadzone zostały wybory do Komisji Dyscyplinarnej przy RGNiSW na kadencję 2017-2020, jako II instancji, czyli odwoławczej. Wymagana była pisemna zgoda kandydatów na pracę w takiej komisji. Nowa ustawa o szkolnictwie wyższym i nauce uczyniła ją komisją pierwszej instancji, zaś przepisy przejściowe, w art. 258 ust. 1 potwierdziły koniec kadencji na 31 grudnia 2020 r. Sprawę dodatkowo komplikuje to, że większość członków jest spoza Warszawy, a na Komisję (skład orzekający) nałożono obowiązek prowadzenia całości postępowania dowodowego, gdyż „rzecznik dyscyplinarne może ograniczyć czynności dowodowe w postępowaniu wyjaśniającym do przesłuchania osoby, której czynu dotyczy to postępowanie, i pokrzywdzonego oraz przeprowadzenia i utrwalenia w protokołach czynności, których nie będzie można powtórzyć” (art. 287 ust. 4).

Zastrzeżenia wzmocnia fakt, że wbrew zapowiedziom, członkowie komisji dyscyplinarnej nie mają należytej ochrony prawnej. Ustawodawca ograniczył się do „przyzwolenia”: „Uczelnia oraz minister **mogą** [wyróżnienie – W.B.] zapewnić osobom powołanym albo wybranym do pełnienia funkcji rzecznika dyscyplinarne oraz członka komisji dyscyplinarnej ubezpieczenie od odpowiedzialności cywilnej z tytułu wykonywania ich zadań” (art. 304).

W odpowiedzi na takie rozwiązanie należy stwierdzić, że członkowie Komisji mogą odmówić orzekania, gdyż na co innego godzili się w 2016 r. Poza tym istnieje uchwała Sądu Najwyższego z dnia 27 września 2012 r., iż „członek komisji dyscyplinarnej wyższej uczelni może ponosić odpowiedzialność na podstawie art. 415 k.c. za szkodę wyrządzoną przez naruszenie przepisów o postępowaniu dyscyplinarnym”²³ (s. 2). Takie stanowisko jest tym bardziej zniechęcające, jeśli zna się sprawę i motywy uchylecia orzeczeń komisji dyscyplinarnych: „orzeczenia zapadły w sprawie, w której nie

²² Zob. postulaty: J. Żurek, *Postępowanie dyscyplinarne do reformy*, „Forum Akademickie” 2 (2017), w: <https://prenumeruj.forumakademickie.pl/fa/2017/02/postepowanie-dyscyplinarne-do-reformy/> [dostęp: 10.10.2018].

²³ Sygn. akt III CZP 48/12, w: <http://sn.pl/sites/orzecznictwo/Orzeczenia2/III%20CZP%2048-12.pdf> [dostęp: 22.10.2018].

zostało wydane postanowienie o wszczęciu postępowania dyscyplinarnego. Ostatecznie postępowanie dyscyplinarne przeciwko powódce nie mogło być wszczęte wobec przedawnienia” (s. 4) oraz powód ukarania – podwójny plagiat. Sąd Okręgowy stwierdził: „Ponieważ Komisja nie jest organem Uczelni a jej członkowie są niezawisli w zakresie orzecznictwa dyscyplinarnego, nie ma podstaw do przyjęcia odpowiedzialności odszkodowawczej Akademii” (s. 4), i zasądził na rzecz powódki solidarnie od pozwanych – 5 członków składu orzekającego – kwotę 43 977,80 zł (s. 3). Nie zyskało aprobaty Sądu Najwyższego stanowisko Sądu Apelacyjnego, że „ustawowe funkcje komisji dyscyplinarnych i zagwarantowana niezawisłość ich członków przy orzekaniu, czyni ich status podobnym do pozycji sędziego, co, zdaniem Sądu, może prowadzić do wniosku, że, tak jak sędziowie, nie ponoszą oni deliktowej odpowiedzialności za szkody wyrządzone przez wydanie orzeczenia” (s. 4-5).

5. POKRZYWDZONY NADAL „NIEWIDZIANY”

Prawo dyscyplinarne ma ścisły związek z prawem karnym, zalicza się do szeroko pojętego prawa represyjnego²⁴. Postępowanie dyscyplinarne jest rodzajem procedury karnej, w której „rzecznik dyscyplinarne odgrywa rolę prokuratora, a komisja dyscyplinarna jest sądem”²⁵. Natomiast nie pełni funkcji kompensacyjnej, gdyż postępowania te nie przewidują form zaspokajania cywilnoprawnych roszczeń pokrzywdzonym przez delikty dyscyplinarne²⁶. Czy powinien to być powód, aby ograniczać aktywną rolę pokrzywdzonego w sprawach dyscyplinarnych? Rozporządzenie Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego z 17 października 2014 r. w sprawie szczegółowego trybu postępowania wyjaśniającego i dyscyplinarnego prowadzonego wobec nauczycieli akademickich oraz sposobu wykonywania i zatarcia kar dyscyplinarnych²⁷, dokonało rewolucji przyznając pokrzywdzonemu kilkanaście up-

²⁴ M. Wielec, *Koincydencja postępowania karnego i dyscyplinarnego w kontekście przepisów ustawy Prawo o szkolnictwie wyższym*, „Białostockie Studia Prawnicze” 22 (2017), nr 1, s. 11–124; K. Dudka, *Stosowanie przepisów k.p.k w postępowaniu dyscyplinarnym w stosunku do nauczycieli akademickich*, w: *Węzłowe problemy procesu karnego*, red. P. Hofmański, Wolters Kluwer, Warszawa 2010, s. 354 n.; zob. wyrok Sądu Najwyższego z dnia 23 września 2016 r., sygn. akt ADI 44/16, w: www.sn.orzecznictwo [dostęp: 22.10.2018].

²⁵ K. Tchoń, *Z punktu widzenia rzecznika*, „Forum Akademickie” 7–8 (2009), w: https://forumakademickie.pl/fa-archiwum/archiwum/2009/07-08/54_z_punktu_widzenia_rzecznika.html [dostęp: 13.10.2018].

²⁶ C. Kulesza, *Ewolucja wybranych procedur dyscyplinarnych*, s. 12.

²⁷ Dz. U. z 2014 r., poz. 1430.

rawnień, w przeciwieństwo do poprzedniego²⁸, jednak aktywna rola ograniczała się do postępowania wyjaśniającego. Mimo krytyki takiego rozwiązania²⁹, obowiązująca ustawa stanowi najpierw, że „Stronami w postępowaniu wyjaśniającym są osoba, której czynu dotyczy postępowanie wyjaśniające, i pokrzywdzony lub osoba, która zawiadomiła o popełnieniu czynu mającego znamiona przewinienia dyscyplinarnego” (art. 286 ust. 1), ale utrzymuje stan poprzedni, gdy chodzi o postępowanie dyscyplinarne, w którym stronami są „obwiniony i rzecznik dyscyplinarny” (art. 292 ust. 1). W uzasadnieniach do zarządzeń przewodniczących składów orzekających o odmowie dopuszczenia osób pokrzywdzonych w sprawie dyscyplinarnej, podnosi się, że to „ze względu na brak wyodrębnienia takiej strony procesowej w postępowaniu dyscyplinarnym”. Z formalnego punktu widzenia – twierdzenie jest prawdziwe, ale czy rozwiązanie słuszne? Natomiast dodatkowa argumentacja, w jednej z napotkanych spraw, zaskakuje: „Przedstawiona [...] argumentacja ulega istotnemu wzmocnieniu przy uwzględnieniu faktu, że instytucja osoby pokrzywdzonej nie pojawia się także ani w teorii, ani w praktyce innych postępowań dyscyplinarnych, prowadzonych na podstawie ustaw regulujących funkcjonowanie zawodów zaufania publicznego. Mowa tu chociażby o postępowaniach dyscyplinarnych dotyczących zawodów prawniczych”. Tymczasem, w postępowaniach dyscyplinarnych dotyczących adwokatów, radców prawnych, pokrzywdzony jest stroną i bierze aktywny udział w całym postępowaniu dyscyplinarnym³⁰.

²⁸ Rozporządzenie Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego w sprawie szczegółowego trybu postępowania wyjaśniającego i dyscyplinarnego wobec nauczycieli akademickich z dnia 14 marca 2007 r., Dz. U. Nr 58, poz. 391, przyznawało tylko jedno.

²⁹ Zob. np. J. Żurek, *Uprawnienia pokrzywdzonego w postępowaniu dyscyplinarnym*, „Forum Akademickie” 10 (2016), w: <https://prenumeruj.forumakademickie.pl/fa/2016/10/uprawnienia-pokrzywdzonego-w-postepowaniu-dyscyplinarnym/> [dostęp: 12.10.2018]; M. Mętlewicz, *Pokrzywdzony? Nie znam!*, „Forum Akademickie” 2 (2011), w: <https://prenumeruj.forumakademickie.pl/fa/2011/02/pokrzywdzony-nie-znam/> [dostęp: 1.10.2018].

³⁰ Zob. np. ustawa z dnia 6 lipca 1982 r. o radcach prawnych, Dz. U. z 2017 r., poz. 1870 i 2400 z późn. zm., Dz. U. z 2018 r., poz. 138, 723, 1467 i 1669: „Stronami w dochodzeniu są obwiniony i pokrzywdzony, a w postępowaniu przed sądem dyscyplinarnym – oskarżyciel, obwiniony i pokrzywdzony” (art. 68 ust. 1). Tak samo: ustawa z dnia 26 maja 1982 r. Prawo o adwokaturze, Dz. U. z 2018 r., poz. 1184, art. 93 ust. 1.

ZAKOŃCZENIE

Liczba spraw dyscyplinarnych wobec nauczycieli akademickich w ostatnich pięciu latach wzrosła prawie pięciokrotnie. Istniejące dotychczas rozwiązania były krytykowane. Niestety, reforma ustawy o szkolnictwie wyższym z 2018 r., w interesującym nas zakresie nie uporządkowała pojęć i procedur. W artykule zajęto się tylko niektórymi zagadnieniami. Pozytywnym elementem reformy jest wprowadzenie instytucji mediacji, co może zmniejszyć liczbę spraw trafiających do rzeczników dyscyplinarnych i postępowań przed komisją, gdyż rozwiązywanie sporów może następować wnet po ich zaistnieniu. Szerszy katalog kar daje większe możliwości składom orzekającym w doborze adekwatnej do przypadku kary, by cel postępowania dyscyplinarnego został osiągnięty. Pozostaje mieć nadzieję, że podnoszone zastrzeżenia nie będą zbyt przeszkadzać działalności komisji dyscyplinarnych, zaś obawy nie potwierdzą się w praktyce orzeczniczej.

PIŚMIENNICTWO

- CEU. 2015. *IV Jornada de Innovacion y Mejora de la Docencia*. Valencia: CEUInnova.
- Citowicz, Rafał, i Berenika Kaczmarek. 2008. „Kilka uwag na temat mediacji w sprawach karnych.” *ADR. Arbitraż i Mediacja* 2. W http://arbitraz.laszczuk.pl/_adr/25/Kilka_uwag_na_temat_mediacji_w_sprawach_karnych.pdf [dostęp: 1.10.2018].
- Czarnecki, Paweł. 2013. *Postępowanie dyscyplinarne wobec osób wykonujących zawody zaufania publicznego*. Warszawa: Wydawnictwo C.H. Beck.
- Doherty, Nora, i Marcelas Guyler. 2010. *Mediacje i rozwiązywanie konfliktów w pracy*. Warszawa: Wolters Kluwer.
- Dudka, Katarzyna. 2010. „Stosowanie przepisów k.p.k w postępowaniu dyscyplinarnym w stosunku do nauczycieli akademickich.” W *Węzłowe problemy procesu karnego*, red. P. Hofmański, 354–359. Warszawa: Wolters Kluwer.
- Fiutak, Agnieszka, Tomasz Podleśny, i Michał Kozik [i in.]. 2013. *Odpowiedzialność prawna pracowników medycznych. Przepisy – Przykłady – Orzecznictwo*. Warszawa: Wydawnictwo C.H. Beck.
- Giętkowski, Radosław. 2013. *Odpowiedzialność dyscyplinarna w prawie polskim*. Gdańsk: Wydawnictwo Uniwersytetu Gdańskiego.
- Giętkowski, Radosław. 2016. „Rzecznicy dyscyplinarni postulują zmiany.” *Forum Akademickie* 6. W <https://prenumeruj.forumakademickie.pl/fa/2016/06/rzecznicy-dyscyplinarni-postuluja-zmiany/> [dostęp: 1.10.2018].
- Kozielewicz, Wiesław. 2012. *Odpowiedzialność dyscyplinarna sędziów, prokuratorów, adwokatów, radców prawnych i notariuszy*. Warszawa: LexisNexis Polska.
- Kulesza, Cezary. 2017. „Ewolucja wybranych procedur dyscyplinarnych w świetle konwencyjnego i konstytucyjnego standardu prawa do sądu.” *Białostockie Studia Prawnicze* 22(1):11–22.
- Mętiewicz, Michał. 2011. „Pokrzywdzony? Nie znam!” *Forum Akademickie* 2. W <https://prenumeruj.forumakademickie.pl/fa/2011/02/pokrzywdzony-nie-znam/> [dostęp: 1.10.2018].

- Paśnik, Jerzy. 2000. *Prawo dyscyplinarne w Polsce*. Warszawa: Oficyna Prawnicza MUZA SA.
- Pérez Castro, Judith. 2013. "Ética profesional y formación de profesores universitarios." *Perfiles educativos* 35(142):33–42. In http://www.scielo.org.mx/scielo.php?script=sci_arttext&pid=S0185-26982013000400019&lng=es&nrm=iso [accessed: 10.10.2018].
- Sarnecki, Paweł. 2001. „W sprawie znaczenia konstytucyjnego określenia «zawód zaufania publicznego».” *Ekspertyzy i Opinie Prawne* 5:28–33.
- Szewioła, Paulina. 2018. „Reforma Gowina: Mediacje wkraczają na uniwersytety.” W <http://www.servisy.gazetaprawna.pl/edukacja/artykuly/113685.polubowne-zalatwianie-sporow-w-postepowaniach-dyscyplinarnych-na-uczelnich.html> [dostęp: 1.10.2018].
- Tchoń, Krzysztof. 2009. „Z punktu widzenia rzecznika.” *Forum Akademickie* 7–8. W https://forumakademickie.pl/fa-archiwum/archiwum/2009/07-08/54_z_punktu_widzenia_rzeczniaka.html [dostęp: 13.10.2018].
- Wieczorek, Józef. 2009. *Mediator akademicki, jako przeciwdziałanie mobbingowi w środowisku akademickim*. Kraków: Niezależne Forum Akademickie.
- Wielec, Marcin. 2017. „Koincydencja postępowania karnego i dyscyplinarnego w kontekście przepisów ustawy Prawo o szkolnictwie wyższym.” *Białostockie Studia Prawnicze* 22(1):11–124.
- Żurek, Jakub. 2016. „Uprawnienia pokrzywdzonego w postępowaniu dyscyplinarnym.” *Forum Akademickie* 10. W <https://prenumeruj.forumakademickie.pl/fa/2016/10/uprawnienia-pokrzywdzonego-w-postepowaniu-dyscyplinarnym/> [dostęp: 12.10.2018].
- Żurek, Jakub. 2017. „Postępowanie dyscyplinarne do reformy.” *Forum Akademickie* 2. W <https://prenumeruj.forumakademickie.pl/fa/2017/02/postepowanie-dyscyplinarne-do-reformy/> [dostęp: 10.10.2018].

NEW LAW AND ... OLD/NEW DILEMMAS.
DISCIPLINARY MATTERS OF ACADEMIC TEACHERS
AFTER THE REFORM OF 2018

Summary. The Author, in five points, deals with some issues of proceedings in disciplinary matters of academic teachers. After indicating the current legislation in this field and the factual state of these proceedings (1), in the most widely way he presents the institution of mediation, that considers positively (2), as well as the extension of the catalog of penalties (3). Critically he refers to the transfer of jurisdiction, changes of the roles and tasks of the commission, especially the mode of introduction this change and the lack of legal protection for its members (4), as well as the solution that the victim is a party just only in the investigation procedure (5).

Translated by Agnieszka Romanko

Key words: disciplinary proceedings, disciplinary commissions, academic teacher, disciplinary penalties, mediation